

1. táblázat
A CISTI Source szolgáltatás költségei
1998. június 1.–1999. május 31. között

Tétel	Mennyiség	Költség (CAD)
A CISTI Source elérése*	100 számla nyitása	6 000
A cikkek költsége (CISTI)	8082	48 492
A cikkek költsége (Link szolgáltatás)	291	3 783
A könyvtári állomány meg- újítása	2	400
Szerzői jogdíj (G & B)	122	4 270
Szerzői jogdíj (Link szol- gáltatás)	291	3 445
Összesen		66 390

* Az összeg tartalmaz egy átlagos szerzői jogdíjat, az ettől lényegesen eltérő eseteket a táblázat külön tünteti fel.

vagy műszaki folyóirat, amelynek előfizetési díja a lélektani határt jelentő 100 dollár alatt van. A vizsgált 95 között valójában csak egy olyan folyóirat volt, amelynek az előfizetési díja nem érte el a másolatszolgáltatás költségét. Ha a 95 folyóiratcím-et összességében vizsgáljuk, a belőlük rendelt cikkek száma 3154 volt, a szolgáltatás költsége 19 694 CAD, míg előfizetési díjuk 1999-re 310 105 CAD-t tett volna ki.

Külön vizsgálták a Gordon and Breach-Harwood Academic (az 1. táblázatban G & B) kiadó folyóiratait, mivel ennél a kiadónál nagyon magas a

szerzői jogdíj, és a folyóiratoknak alacsony az impakt faktora. Kezdetben korlátozták a rendelést ezekből a folyóiratokból, majd eltörölték a pénzügyi határokat, mivel a másolatszolgáltatás még így is olcsóbbnak bizonyult.

Következtetések

A McGill Egyetemen bebizonyosodott, hogy a CISTI Source/SUMO rendszer használata olcsóbb mind a folyóiratok előfizetésénél, mind online rendelkezésre bocsátásánál. Nincs szükség a könyvtári feldolgozáshoz szükséges időre és költségekre, különösen a könyvtárközi kölcsönzési részleg munkájában. A szolgáltatás a tulajdonlás alternatívának tekinthető. Előnyös a felhasználó számára, mivel egy rendszerbe belépve könnyen és ingyen bárholnan megkaphatja a szükséges cikkmásolatot. Előnyös a könyvtár számára is, mert kevesebbet kell költenie az állományra és a munkaerőre. Az így megtakarított pénzt más könyvtári vagy információs szolgáltatások fejlesztésére fordíthatja, lehetővé téve ezáltal a fenntartó egyetem számára a hallgatók, oktatók és kutatók hatékonyabb információs támogatását.

/HOULE, Louis: Ownership versus access: the CISTI Source/SUMO experience at McGill University. = Interlending & Document Supply, 28. köt. 3. sz. 2000. p. 116–122./

(Viszocsekné Péteri Éva)

Anomáliák az oroszországi kötelempéldány-szolgáltatásban

Oroszországban a *kötelempéldány-szolgáltatást* először II. Katalin rendelte el 1783-ban. Azóta – igazodva az egyes korszakok szükségleteihez és lehetőségeihez – mindig valamilyen szintű jogszabályok meghatározta rendben folyt ez a könyvtárak állománygyarapodását jelentős mértékben támogató szolgáltatás.

Az eddig legutolsó – szövetségi és regionális törvényekben testet öltő – szabályozás 1995-ből való. Időszerűségét a Szovjetunió megszűnte és az ország piacgazdaságra történő átállása indokolta. Vagy másként mondva: az eufemisztikusan „bonyolultnak” nevezett gazdasági helyzet, a kiadók számának nagymérvű megszaporodása, a könyv- és kiadványpiac kaotikus állapota, és az ellenőrző mechanizmusok erőtlensége.

Az 1995-ös kötelempéldány-szolgáltatási törvény, noha önmagában sem remekmű (leginkább azért, mivel az audiovizuális és az elektronikus kiadványok könyvtáraknak való szolgáltatási kötelezettsége kimaradt előle), még az általa szabályozott vonatkozásokban sem váltotta be egészen a hozzá fűzött könyvtári-könyvtárosi reményeket. A becslések szerint a szövetségi törvény és annak regionális változatai együttesen sem garantálják a nyomdatermékek összességének beérkezését az e szolgáltatásokban érdekelt (főként nemzeti és regionális rangú) könyvtárakba.

Az igencsak „foghíjas” szolgáltatási gyakorlatról a következő adatok eklatánsan vallanak:

- a felmérések szerint az Oroszországi Tudományos Akadémia Könyvtárából mintegy 110 ezer

- cím hiányzik a 90-es években megjelentek közül;
- az Oroszországi Állami Könyvtárnak napjainkban csak a termés kb. 80%-át sikerül állományba vennie, amiből 7–8%-ot tüzetes nyomozást igényelt szerzemények tesznek ki;
 - a Központi Tudományos Mezőgazdasági Könyvtár köteles példányként csupán 46%-át kapja meg a gyűjtőkörébe tartozó folyóiratoknak, illetve 38%-át az egyéb folytatólagos kiadványoknak;
 - a szabadalomhasználat iránti kéréseket az illetékes (nemzeti és regionális, valamint szak-) könyvtárak évről évre csökkenő mértékben tudják csak kielégíteni, minthogy a szabadalmak mindinkább elektronikus kiadványok formájában jelennek meg.

E korántsem megnyugtató felsorolást azonban ki kell egészíteni azzal, hogy a szóban forgó törvények létrejötte előtt még rosszabb volt a helyzet, még távolabbi a teljesség iránti óhaj megvalósulása.

A két szövetségi szintű nemzeti könyvtár, úm. az *Oroszországi Állami Könyvtár* és az *Oroszországi Nemzeti Könyvtár* a teljesség és a szabályozásból kimaradt területek problematikáján kívül tájékozódott a köteles példányként szolgáltatott kiadványok összetétele (struktúrája) és szabványossága felől is. Azt állapíthatta meg, hogy

- egyfelől eltűntek az újonnan megjelenő kiadványok közül a társadalmi fejlődés szempontjából fontos művek, csökkent a tudományos munkák példányszáma, uralkodó szerepre tett szert a sekélyes ponyva;
- másfelől számos könyv- és folyóirat-kiadói vállalkozás (informálatlanságból és/vagy slendriánságból) nem tartja be a könyv- és folyóirat-kiadási szabványokat, úgyhogy gyakran nem le-

het tudni: mi hol, kinél, kinek a kiadásában, milyen példányszámban jelent meg.

Az ország különféle régióiban a nemzeti és regionális funkciókat ellátó könyvtárak (ingyenes és fizetett) köteles példányokhoz juttatása még kedvezőtlenebb. Ezért az ott szokásos méretű, tehát hatalmas kiterjedésű területek ellátásában illetékes decentrumok könyvtáraiban az információvagyton mindinkább „likacsossá” válik.

A köteles példányok szolgáltatásával kapcsolatos tág problémakört 1999 szeptemberében országos tanácskozáson tekintették át. Ezen több mint 100 könyvtár és információs központ képviseltette magát. Az olykor indulatos felszólalások közül jó néhány az Oroszországi Könyvkamarát és regionális tagozatait jelölte meg az áldatlan helyzet bűnbakjaként. A kamarai képviselőt mindenestre nem maradt adós a válasszal, amikor felvázolta az intézmény „számítógépes-telekommunikációs” közeljövőjét.

Ettől eltekintve a két megnevezett nemzeti könyvtár már 1998-ban beadványt nyújtott be az Állami Dumához, amelyben felsorolta a szóban forgó törvény rendelkezéseinek módosítási és hatókörkibővítési javaslatait. Minthogy e dokumentumban megtalálható mindaz, amiért a országos tanácskozás síkraszállt, minden résztvevő egyetértett azzal, hogy a továbbiakban a benne foglaltakat kell a jogalkotásnak (minél hamarabb) megvalósítania.

/BOGAČEVA, R.: *Zakon est', a knjig net.* = Biblioteka, 3. sz. 2000. p. 17–18.

SPANCEVA, S. – KUZNECOVA, S.: *Obázatel'nyj ékzemplár – sovsem neobázatel'nyj?* = Uott, p. 19–21./

(Futala Tibor)

A Lengyel Könyvtárosok Egyesülete és a könyvtárak számítógépesítése

Lengyelországban a könyvtári munka számítógépesítésének első kísérletei a hatvanas évek közepére esnek, de csak egy évtized elmúltával kerültek a szélesebb körű szakmai érdeklődés homlokterébe, ami a külföldi adatbázisok használatának lehetővé válásával áll kapcsolatban. A következő fázis a PC-k megjelenéséhez, illetve az országba történő, esetenként engedélyezett behozatalához köthető (1981). Ezek felváltották a korábbi – eny-

hén szólva – nehézkes nagy számítógépeket (ODRA 1300 és ESZR). Innentől kezdve a fejlődés felgyorsult, és mind több könyvtártípusban kezdett hódítani. 1989-ben elhárult az új eszközök beszerzését lassító utolsó akadály is azzal, hogy minden importkorlátozást megszüntettek.

A lengyelországi számítógépesítésen belül kedvezőbb helyzetben az információs központok álltak, s